

تعیین همبستگی بین رشد مهارت‌های زبانی و میزان پرخاشگری رابطه‌ای در کودکان فارسی زبان ۴-۶ ساله شهر شیراز

مریم وهاب^۱، محمدمجید اوریادی زنجانی^۲، مریم رزمجوئی*

مقاله پژوهشی

چکیده

مقدمه: رشد زبان و رفتار اجتماعی از جنبه‌های مهم رشد اولیه کودکان محسوب می‌شوند. یکی از شایع‌ترین مشکلات رفتاری در دوران کودکی پرخاشگری رابطه‌ای، یعنی تلاش برای صدمه زدن به دیگران از طریق آسیب زدن به روابط اجتماعی است. پرخاشگری رابطه‌ای با عوامل مختلفی از جمله رشد زبان در ارتباط است که در این مطالعه به بررسی آن در کودکان ایرانی طبیعی پرداخته شد.

مواد و روش‌ها: تحقیق حاضر به روش غیرتجربی و مقطعی انجام شد. تعداد ۱۰۶ کودک (۶۴ پسر و ۴۲ دختر) ۴ تا ۶ ساله که معیارهای ورود به مطالعه را داشتند، به روش تصادفی چندمرحله‌ای، از بین مهدهای کودک شهر شیراز انتخاب و با استفاده از نسخه فارسی آزمون رشد زبان (TOLD-P3) و پرسش‌نامه پرخاشگری رابطه‌ای ارزیابی شدند. جهت تعیین نوع و میزان همبستگی بین مهارت‌های زبانی و پرخاشگری رابطه‌ای در این کودکان، از ضریب همبستگی پیرسون و آزمون تی-مستقل در سطح معنی داری $p < 0.05$ استفاده شد.

یافته‌ها: رشد زبان و پرخاشگری رابطه‌ای دارای رابطه مثبت و معنی دار بودند ($p < 0.01$). به عبارت دیگر، با افزایش مهارت‌های زبان در کی و بیانی در کودکان پیش‌دستانی، احتمال بروز پرخاشگری رابطه‌ای در آن‌ها وجود دارد. از سوی دیگر، میزان بروز پرخاشگری رابطه‌ای و رشد مهارت‌های زبانی در دختران به طور معنی داری بیشتر از پسران بود ($p < 0.01$).

نتیجه‌گیری: مهارت‌های زبان در کی و زبان بیانی بهتر در پسران ۴-۶ ساله می‌تواند اثرات تسهیل‌کننده در بروز رفتارهای پرخاشگرانه رابطه‌ای داشته باشد. در صورتی که نمی‌توان چنین نقشی را برای رشد زبان در دختران ۴-۶ ساله قائل شد.

کلیدواژه‌ها: کودکان طبیعی، مهارت‌های زبانی، زبان در کی، زبان بیانی، پرخاشگری رابطه‌ای

ارجاع: وهاب مریم، اوریادی زنجانی محمدمجید، رزمجوئی مریم. **تعیین همبستگی بین رشد مهارت‌های زبانی و میزان پرخاشگری رابطه‌ای در کودکان فارسی زبان ۴-۶ ساله شهر شیراز.** پژوهش در علوم توانبخشی ۱۳۹۲؛ ۹(۴): ۶۲۹-۶۳۷.

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۷/۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۱/۱۲

* کارشناسی ارشد، گروه روانشناسی و آموزش کودکان با نیازهای ویژه، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران (نویسنده مسؤول)

Email: m.razmjoe@gmail.com

۱- کارشناس ارشد، گروه گفتار درمانی، دانشکده علوم توانبخشی، عضو هیأت علمی، دانشگاه علوم پزشکی شیراز، شیراز، ایران

۲- دکتری، گروه گفتار درمانی، دانشگاه علوم پزشکی شیراز، شیراز، ایران

مقدمه

زبان ابزاری است که امکان همکاری و تعامل متقابل میان افراد را فراهم می‌سازد و همان‌طور که پیازه خاطر نشان کرد زبان، نقشی اساسی را در هماهنگ‌سازی فعالیت‌های اجتماعی ایفا می‌کند (۱). از طرفی شرکت در این فعالیت‌ها مستلزم داشتن مهارت‌های اجتماعی است. مهارت‌های اجتماعی به مجموعه رفتارهای اکتسابی جامعه‌پسندی اطلاق می‌گردد که فرد را قادر می‌سازد تا به گونه‌ای با دیگران تعامل کند که منجر به برانگیختن واکنش‌های مثبت و اجتناب از واکنش‌های منفی آن‌ها شود (۲). چنین تعاملی مستلزم داشتن مهارت‌های زبانی درکی و بیانی رشدیافته است. مهارت‌های زبانی و اجتماعی همچون سایر توانایی‌های شناختی، در طول دوران کودکی اکتساب می‌گردند. در واقع، زبان درکی و زبان بیانی دو عنصر کلیدی رشد زبان محسوب می‌شوند. زبان درکی عبارت است از توانایی درک آنچه گفته شده و کودکان باید قبل از اکتساب زبان بیانی، یعنی توانایی بیان آنچه در ذهن دارند، آنچه را که می‌شنوند درک کنند (۳). نتایج تحقیقات حاکی از وجود رابطه مستقیم بین رشد زبان و مهارت‌های اجتماعی است. وهاب و همکاران با انجام تحقیقی بر روی کودکان ۴-۶ ساله ایرانی، رابطه مثبت و معنی‌داری را بین رشد زبان درکی و رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان ایرانی گزارش کردند (۴). همچنین این محققان با انجام مطالعه دیگری نشان دادند بین رشد زبان بیانی و رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان ایرانی نیز رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد (۵). علاوه بر این، افزایش مهارت‌های اجتماعی کودکان می‌تواند منجر به کاهش مشکلات رفتاری در آن‌ها شود. با این حال، پرسش مهم این است که چه رابطه‌ای میان رشد مهارت‌های زبانی با میزان مشکلات رفتاری در کودکان وجود دارد؟ آیا مهارت‌های زبانی بهتر منجر به کاهش بروز مشکلات رفتاری می‌شود یا بروز مشکلات رفتاری به شکلی دیگر را تسهیل می‌کند؟ ارزیابی مهارت‌های اجتماعی و توانش اجتماعی می‌تواند از طریق یک تیم چند تخصصی متشکل از

روان‌شناسان، آسیب‌شناسان گفتارزبان و مددکاران اجتماعی انجام شود (۶).

یکی از شایع‌ترین مشکلات رفتاری در دوران کودکی پرخاشگری است. پرخاشگری عبارت است از یک فعالیت بالقوه مضر و آزاردهنده که به قصد صدمه زدن به دیگران صورت می‌گیرد (۷). انواع پرخاشگری عبارتند از: جسمانی، کلامی، و رابطه‌ای. پرخاشگری رابطه‌ای (relational aggression) عبارت است از تلاش برای صدمه زدن به دیگران از طریق کلامی (شایعه‌پراکنی، دروغ‌گویی، غیبت، بدگویی) و غیرکلامی (روی برگرداندن، شانه بالا انداختن و گرفتن گوش‌ها به نشانه نشنیدن صحبت‌ها یا بی‌اهمیت دانستن فرد مقابل) (۸). از نظر سلسله‌مراتب رشد رفتار، پرخاشگری رابطه‌ای اغلب بعد از بروز پرخاشگری جسمانی و کلامی در کودکان بروز می‌کند. در اوایل کودکی، کودکان به دلیل مهارت‌های اجتماعی و زبانی رشد نیافته، پرخاشگری جسمانی بیشتری نشان می‌دهند. با گذشت زمان، کودکان مهارت‌های زبانی و دیگر توانایی‌های شناختی (تفسیر ادراک و تنظیم عواطف) را کسب می‌کنند؛ در نتیجه احتمال بروز پرخاشگری رابطه‌ای در کودکان افزایش می‌یابد (۹). نتایج مطالعات مختلف حاکی از این است که پرخاشگری رابطه‌ای جنبه برجسته و مضر تجارب روزمره بسیاری از کودکان بوده، دارای ماهیتی تحولی و شروع آن تقریباً از سن ۳ سالگی است (۱۰). از سوی دیگر، پرخاشگری رابطه‌ای پیامدهای منفی زیادی اعم از: افسردگی، اضطراب، طرد همسالان، احساس تنهایی و خود - ادراکی منفی برای کودک به دنبال دارد. (۸).

از یک‌سو، بررسی تفاوت دختران و پسران در زمینه پرخاشگری جسمانی و رابطه‌ای در تحقیقات متعدد نتایج متفاوت داشته است. Crick و Grotperter و Crick و همکاران گزارش کردند که پسران پرخاشگری جسمانی بیشتر در مقایسه با دختران و دختران پرخاشگری رابطه‌ای بیشتری در مقایسه با پسران نشان می‌دهند (۸ و ۱۱). علاوه بر این، Osterman و همکاران پرخاشگری رابطه‌ای

پرخاشگری رابطه‌ای در کودکان ایرانی به خاطر وجود روابط دوستانه نزدیک‌تر، محتمل‌تر بوده و اغلب این مسأله به ندرت مورد توجه محققان ایرانی قرار گرفته است. براساس یافته شهیم (۱۳۸۶) کودکان ایرانی تقریباً از سه سالگی پرخاشگری رابطه‌ای را در ارتباط با سایر کودکان به کار می‌برند (۱۴). اگرچه متغیرهای اجتماعی و روان‌شناختی متعددی می‌تواند در بروز پرخاشگری رابطه‌ای نقش داشته باشد، اما با توجه به مطالعات انجام گرفته در این زمینه به نظر می‌رسد که پرخاشگری رابطه‌ای با سطح ریش زبانی کودک در ارتباط است. در واقع، در اوایل کودکی، کودکان به دلیل مهارت‌های اجتماعی رشدنیافته، پرخاشگری جسمانی بیشتری نشان می‌دهند (۹)؛ اما با گذشت زمان مهارت‌های زبانی و دیگر توانایی‌های شناختی (تفسیر ادراک، تنظیم عواطف، حافظه) را کسب می‌کنند. توانایی‌های شناختی به آنان امکان می‌دهد تا اطلاعات مربوط به روابط خود در گذشته را به یاد آورده و از آن به عنوان واکنش‌های تلافی‌جویانه بهره‌برند (۱۷). بنابراین، از یک‌سو، نتایج حاصل از مطالعه دقیق همبستگی رشد زبان با پرخاشگری رابطه‌ای در کودکان طبیعی می‌تواند راهنمایی در جهت برنامه‌ریزی‌های آموزشی، تربیتی و درمانی برای گفتاردرمان‌گران، روان‌شناسان، مربیان و والدین باشد. از سوی دیگر، همواره از طرف والدین کودکان دارای اختلالات زبانی که مشکلات رفتاری مانند انواع پرخاشگری دارند، این سؤال از آسیب‌شناسان گفتار و زبان پرسیده می‌شود که آیا قرارگرفتن کودک در یک محیط آموزشی مانند مهدکودک و تعامل با کودکان دیگر که منجر به تقویت مهارت‌های ارتباطی و زبانی می‌شود، می‌تواند در طی کردن سیر پرخاشگری و یادگیری حل مشکلات با استفاده از تعاملات زبانی مؤثر واقع شود؟ این پرسش مهمی است که پاسخ‌گویی به آن نیازمند بررسی جنبه‌های مختلف رشد زبان در سنین پیش‌دبستانی به عنوان دوره حساس زبان‌آموزی و ارتباط آن با پرخاشگری است. به طور کلی، هدف از انجام تحقیق حاضر بررسی دقیق‌تر دیدگاه نظری Bonica و همکاران

را در سه کشور فنلاند، اسرائیل و هلند مورد بررسی قرار دادند و دریافتند دختران از هر سه کشور پرخاشگری رابطه‌ای بیشتری نسبت به پسران نشان می‌دهند (۱۲). این در حالی است که Schneider و Tomada طی مطالعه‌ای در زمینه پرخاشگری رابطه‌ای و جسمانی در کودکان ایتالیایی دریافتند که پسران هر دو شکل پرخاشگری جسمانی و رابطه‌ای را بیشتر از دختران بروز می‌دهند (۱۳). در تناقض با این یافته‌ها، McEvoy و همکاران دریافتند که تفاوت معنی‌داری بین دختران و پسران در پرخاشگری رابطه‌ای وجود ندارد (۷). همچنین، مطالعه شهیم (۱۴) بر روی کودکان پیش‌دبستانی ایرانی حاکی از عدم تفاوت معنی‌دار بین دختران و پسران از لحاظ میزان بروز پرخاشگری رابطه‌ای بود.

از سوی دیگر، پژوهشگران ارتباط بین زبان درکی و بیانی با پرخاشگری رابطه‌ای را در کودکان طبیعی دارای توانایی‌های زبانی مختلف را مورد مطالعه قرار داده‌اند. برای مثال، Bonica و همکاران پرخاشگری رابطه‌ای و رشد زبان را در گروهی از کودکان پیش‌دبستانی ۳ تا ۵ ساله مورد بررسی قرار داده و دریافتند بین نمرات رشد زبان و میزان پرخاشگری رابطه‌ای همبستگی مثبت و معنی‌دار حتی با کنترل سن وجود دارد. از دیگر نتایج این مطالعه می‌توان به رابطه قوی‌تر رشد زبان و پرخاشگری رابطه‌ای در پسران در مقایسه با دختران اشاره کرد (۶). علاوه‌براین، در پژوهشی دیگر Crick و همکاران دریافتند بین پرخاشگری رابطه‌ای و نمرات واژگان درکی رابطه مثبت وجود دارد (۱۵). در مقابل، Estrem به بررسی رابطه پرخاشگری جسمانی و رابطه‌ای با رشد زبان در گروهی از کودکان پیش‌دبستانی پرداخت و دریافت که پرخاشگری رابطه‌ای و جسمانی با کاهش نمره زبان کودکان افزایش می‌یابد (۱۶).

با نگاهی به مطالعات انجام گرفته در زمینه پرخاشگری رابطه‌ای می‌توان دریافت که اکثر تحقیقات در فرهنگ‌های غیرایرانی انجام گرفته، درحالی‌که به دلیل ماهیت ارتباط در فرهنگ ایرانی که اغلب جمع‌گراست، احتمال بروز

تعیین سطح مهارت زبان بیانی کودکان از طریق خرده‌آزمون‌های واژگان شفاهی (۲۸ گویه) و تکمیل دستوری (۲۸ گویه) سنجیده شد. همچنین، از خرده‌آزمون‌های واژگان تصویری (۳۰ گویه) و درک دستوری (۲۵ گویه) برای تعیین سطح مهارت زبان درکی کودکان استفاده گردید. در نهایت، نمره کل رشد زبان کودکان از طریق محاسبه مجموع نمرات تراز شده چهار خرده‌آزمون اصلی مذکور و نمرات خرده‌آزمون‌های واژگان ربطی (۳۰ گویه) و تقلید جمله (۳۰ گویه) به دست آمد. پایایی این آزمون با استفاده از روش همسانی درونی با میانگین ضریب آلفای کرونباخ برای خرده‌آزمون‌های واژگان شفاهی ۰/۸۹، تکمیل دستوری ۰/۸۱، واژگان تصویری ۰/۷۶، درک دستوری ۰/۷۴، تقلید جمله ۰/۹۰، و واژگان ربطی ۰/۸۹ گزارش شد (۱۸).

در مرحله بعد، پرسش‌نامه پرخاشگری رابطه‌ای برای کودکان پیش‌دبستانی توسط ۹ مربی باتجربه (میانگین سابقه تدریس ۷/۰۸ سال و انحراف معیار ۴/۸۴ سال) که حداقل شش ماه شناخت کافی از رفتار کودکان داشتند، تکمیل گردید. این پرسش‌نامه دارای ۱۰ گویه سه گزینه‌ای (به ندرت، بعضی اوقات، اغلب اوقات) است که شامل سه بُعد می‌باشد: دستکاری روابط میان افراد (به عنوان مثال: به کودکان می‌گوید تا با یکی از بچه‌ها که مورد نظر اوست، دوست نشود)، پخش شایعات بدخواهانه و طرد دیگران (برای مثال اگر با او دوست شوی، تو را به مهمانیم دعوت نمی‌کنم). نمره کلی هر کودک از محاسبه مجموع نمرات تمام گویه‌ها به دست می‌آید. شهیم پایایی این آزمون را با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۸ گزارش کرد (۱۴).

در مرحله آخر، با توجه به نرمال بودن توزیع متغیرها، از روش‌های آماری ضریب همبستگی پیرسون و آزمون تی مستقل استفاده شد و داده‌های استخراج شده با کمک نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۸ در سطح معنی‌داری $p < 0/05$ تحلیل شدند.

یافته‌ها

در مطالعه حاضر، به منظور تعیین همبستگی نمره کل رشد زبان و هر یک از نمرات مهارت زبان درکی و مهارت زبان

(۶) مبنی بر این‌که مهارت‌های زبانی قوی‌تر نقش تسهیل‌کنندگی در بروز رفتار پرخاشگرانه رابطه‌ای کودکان دارد، بر این اساس، پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه رشد زبان و پرخاشگری رابطه‌ای در کودکان ۴ تا ۶ ساله طبیعی شهر شیراز انجام گرفت.

مواد و روش‌ها

این پژوهش به روش غیرتجربی و مقطعی انجام شد. برای انتخاب نمونه‌ها، از روش نمونه‌گیری چندمرحله‌ای استفاده شد. ابتدا از بین ۱۴۱ مهدکودک شهر شیراز و براساس مناطق چهارگانه آموزش و پرورش، چهار مهدکودک به‌طور تصادفی انتخاب شد؛ سپس از طریق مشاهده، مصاحبه و اطلاعات موجود در پرونده بهداشتی آزمودنی‌ها، کودکان حائز معیارهای ورود به مطالعه مشخص شدند. معیارهای ورود به مطالعه عبارت از شنوایی طبیعی، عدم وجود اختلالات گفتاری و زبانی و عدم وجود اختلالات یادگیری بودند. بر این اساس و با کسب رضایت والدین برای شرکت کودک در مطالعه، ۱۰۶ کودک ۴ تا ۶ ساله (۶۴ پسر و ۴۲ دختر) انتخاب شدند. لازم به ذکر است که حجم نمونه در این مطالعه با استفاده از فرمول کوکران توسط مشاور آمار تعیین شد.

جهت تعیین سطح مهارت‌های زبانی کودکان از آزمون رشد زبان (TOLD-P3) (۱۸) و برای تشخیص پرخاشگری رابطه‌ای در کودکان از پرسش‌نامه پرخاشگری رابطه‌ای برای کودکان پیش‌دبستانی (۱۴) استفاده شد. در مرحله اول، آزمون TOLD-P3 به‌طور انفرادی، در شرایطی که کودک از آمادگی ذهنی و بدنی قابل قبولی برخوردار بود، در قالب بازی و به دور از هرگونه محرک‌های مزاحم و استرس‌زا، توسط آزمون‌گری باتجربه اجرا شد. این آزمون دارای ۹ خرده‌آزمون (شش خرده‌آزمون اصلی و سه خرده‌آزمون تکمیلی) در زمینه سنجش رشد زبان کودکان ۴ تا ۸ سال و ۱۱ ماه می‌باشد. نمره کل رشد زبان شامل مجموع نمرات استاندارد شش خرده‌آزمون اصلی است که بهترین و جامع‌ترین برآورد را از توانایی کلی زبان کودک فراهم می‌آورد. در مطالعه حاضر،

داشت ($p < 0/01$). به طوری که، دختران در مقایسه با پسران، پرخاشگری رابطه‌ای بیشتری نشان دادند. همچنین، دختران و پسران تفاوت معنی‌داری در میانگین نمره کل رشد زبان ($p < 0/05$)، مهارت زبان درکی ($p < 0/01$)، و مهارت زبان بیانی ($p < 0/05$) با یکدیگر داشتند. بدین معنی که دختران در رشد زبان، مهارت زبان درکی، و مهارت زبان بیانی نسبت به پسران نمرات بالاتری کسب نمودند.

علاوه بر این، میانگین نمرات پرخاشگری رابطه‌ای $15/62$ ($SD=4/73$) بود و 13 درصد آزمودنی‌ها دارای نمره بالاتر از 21 در پرسش‌نامه بودند. تهدید به قطع دوستی، اخراج کودک از بازی دسته‌جمعی و قهر کردن از بیشترین فراوانی برخوردار بود که در بیشتر از 50 درصد موارد گزارش شده است.

جدول ۱. همبستگی نمرات رشد زبان، زبان درکی، زبان بیانی، و خرده آزمون‌ها با پرخاشگری رابطه‌ای

مختلف رشد زبان	پرخاشگری رابطه‌ای		
	کل نمونه	دختران	پسران
زبان بیانی	$0/23^*$	$0/19$	$0/20^*$
واژگان شفاهی	$0/25^*$	$0/10$	$0/31^*$
تکمیل دستوری	$0/20^*$	$0/23$	$0/13$
زبان درکی	$0/35^{**}$	$0/24$	$0/35^{**}$
واژگان تصویری	$0/17$	$0/12$	$0/15$
درک دستوری	$0/43^{**}$	$0/28$	$0/47^{**}$
نمره کل رشد زبان	$0/32^{**}$	$0/24$	$0/31^*$

* سطح معنی‌داری کمتر از $0/05$
** سطح معنی‌داری کمتر از $0/01$

بیانی با پرخاشگری رابطه‌ای از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد.

با توجه به نتایج ارائه شده در جدول ۱، بین مهارت زبان درکی و پرخاشگری رابطه‌ای همبستگی مثبت و معنی‌داری ($p < 0/01$) وجود داشت. همچنین، همبستگی مثبت و معنی‌داری ($p < 0/05$) بین پرخاشگری رابطه‌ای و مهارت زبان بیانی مشاهده شد. علاوه بر این، بین نمره کل رشد زبان و پرخاشگری رابطه‌ای همبستگی مثبت و معنی‌داری نیز وجود داشت. از سوی دیگر، به جز در خرده‌آزمون واژگان تصویری، بین نمرات سه خرده‌آزمون واژگان شفاهی ($p < 0/05$)، تکمیل دستوری ($p < 0/05$) و درک دستوری ($p < 0/01$) و پرخاشگری رابطه‌ای همبستگی مثبت و معنی‌داری وجود داشت.

علاوه بر این، همبستگی رشد زبان و پرخاشگری رابطه‌ای با در نظر گرفتن متغیر جنسیت به صورت درون گروهی مورد بررسی قرار گرفت که نتایج در جدول ۱ ارائه شده است. نتایج بدست آمده حاکی از وجود رابطه مثبت و معنی‌دار بین پرخاشگری رابطه‌ای با نمره کل رشد زبان ($p < 0/05$)، مهارت زبان درکی ($p < 0/01$) و مهارت زبان بیانی ($p < 0/05$) در پسران بود. در حالی که، در دختران همبستگی معنی‌داری بین پرخاشگری رابطه‌ای با نمره کل رشد زبان، مهارت زبان درکی و مهارت زبان بیانی مشاهده نشد. از سوی دیگر، نمرات به دست آمده در دو گروه دختران و پسران با هدف مقایسه وضعیت رشد زبان، مهارت زبان درکی، مهارت زبان بیانی و پرخاشگری رابطه‌ای، با لحاظ متغیر جنسیت، با استفاده از آزمون تی مستقل تحلیل شد و نتایج در جدول ۲ گزارش شده است. نتایج نشان داد که بین میانگین نمرات پرخاشگری رابطه‌ای دختران و پسران تفاوت معنی‌داری وجود

جدول ۲. مقایسه میانگین نمرات رشد زبان، زبان درکی، زبان بیانی، و پرخاشگری رابطه‌ای در دختران و پسران

متغیرها	دختران		پسران		t	فاصله اطمینان $0/95$
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار		
پرخاشگری رابطه‌ای	۱۷	۴/۹۶	۴/۳۸	۱۴/۷۱	$2/48^{**}$	$0/46 - 4/10$
زبان بیانی	۱۰۳	۹/۷۳	۱۴/۰۵	۹۷/۹۰	$2/07^*$	$0/22 - 10/09$
زبان درکی	۹۷/۷۰	۱۲/۰۲	۱۴/۶۶	۹۰/۶۰	$2/60^{**}$	$1/69 - 12/47$
نمره کل رشد زبان	۱۰۶/۰۹	۱۰/۱۵	۱۵/۰۲	۹۹/۹۵	$2/32^*$	$0/86 - 11/37$

* سطح معنی‌داری کمتر از $0/05$
** سطح معنی‌داری کمتر از $0/01$

بحث

نخست آن‌که، نتایج این تحقیق نشان‌دهنده وجود همبستگی معنی‌دار بین جنسیت و بروز پرخاشگری رابطه‌ای در کودکان ۴-۶ ساله ایرانی بود؛ بدین صورت که میزان بروز پرخاشگری رابطه‌ای در دختران بیشتر از پسران بود. نتیجه‌ای که از یک طرف، هم‌سو با نتایج حاصل از تحقیق انجام گرفته توسط Crick و Grotpetter (۸) بوده، و از طرف دیگر، در تقابل با نتایج حاصل از تحقیقات انجام گرفته توسط Tomada و Schneider (۱۳) بر روی کودکان پیش‌دبستانی ایتالیایی است؛ آنان گزارش کردند پسران، پرخاشگری رابطه‌ای و جسمانی بیشتری را در مقایسه با دختران نشان دادند. همچنین، یافته این مطالعه ادعای شهیم (۱۴) دربارهٔ کودکان پیش‌دبستانی ایرانی و McEvoy و همکاران (۷) را مبنی بر عدم وجود تفاوت معنی‌دار بین دختران و پسران در میزان بروز پرخاشگری رابطه‌ای رد می‌کند. بنابر نظر Estrem (۲۰۰۵) (۱۶) نتایج متفاوت حاصل از پژوهش‌های مختلف در این زمینه احتمالاً ناشی از وجود تفاوت در ابزارها، تعاریف و محیط‌های اجتماعی مختلف جهت اجرای آزمون‌ها است. اما در خصوص مغایرت نتایج این مطالعه با نتایج حاصل از مطالعه شهیم بر روی کودکان پیش‌دبستانی ایرانی که هر دو مطالعه با استفاده از یک پرسش‌نامه پرخاشگری اجرا شده‌اند، می‌توان گفت که در این مطالعه نظرسنجی تنها توسط مربیان مهدکودک صورت گرفته است، و اثر سوگیری مربیان نسبت به رفتار کودکان را باید مورد توجه قرار داد. Fagan و Iglesias (۱۹) معتقدند بین مهارت‌های زبانی کودکان و ادراک معلمان و همسالان از مشکلات رفتاری رابطه وجود دارد. بنابراین، به منظور کاهش نقش سوگیری مربیان در ارزیابی رفتار کودکان پیشنهاد می‌شود در مطالعات آتی همبستگی نظرسنجی والدین، همسالان و مربیان در بررسی پرخاشگری رابطه‌ای ارزیابی شود علاوه بر این، میانگین نمره پرخاشگری رابطه‌ای (۱۵/۶۲) کودکان پیش‌دبستانی ایرانی بالاتر از میانگین نمرهٔ پرخاشگری رابطه‌ای (۱۰/۲) کودکان در مطالعه Bonica و همکاران، که دارای الگوی فرهنگی

فردگرا هستند، بود (۶). بنابراین، این یافته در فرهنگ‌های جمع‌گرای مانند ایران که بر همبستگی و احترام متقابل در روابط تأکید می‌شود، قابل تأمل است و به بررسی‌های بیشتری در این زمینه در مطالعات آتی نیاز است.

دوم آن‌که، مقایسه وضعیت رشد زبان در دو گروه دختران و پسران تحت مطالعه نشان داد که مهارت‌های زبان درکی و بیانی دختران ۴-۶ ساله بهتر از پسران هم‌سال آن‌ها بود؛ یافته‌ای که با نتایج گزارش شده توسط حسن‌زاده و مینایی (۱۸) مبنی بر عملکرد بهتر دختران نسبت به پسران در آزمون TOLD-P3 هم‌خوانی دارد.

سوم آن‌که، یافته‌های تحقیق حاضر حاکی از آن بود که همبستگی بین رشد زبان و پرخاشگری رابطه‌ای فقط در پسران وجود دارد، در حالی‌که در همسالان دختر چنین همبستگی وجود نداشت. این یافته، با نتایج گزارش شده توسط Bonica و همکاران (۶) مبنی بر وجود رابطه قوی‌تر بین رشد زبان و پرخاشگری رابطه‌ای در پسران ۳-۵ ساله در مقایسه با هم‌تایان دختر تطابق دارد. همچنین، با نظر Estrem (۱۶) مبنی بر این‌که در پسران پیش‌دبستانی بین پرخاشگری رابطه‌ای و نمرات رشد زبان همبستگی مثبت و معنی‌داری وجود دارد، هم‌سو است. بنابراین، براساس یافته‌های این مطالعه، به طور کلی، پرخاشگری رابطه‌ای در دختران ۴-۶ ساله بیشتر از هم‌تایان پسر است؛ از اینرو، با وجود این‌که با افزایش سن مهارت‌های زبانی دخترها نسبت به پسرها رشد بهتری پیدا می‌کند، همبستگی بین افزایش مهارت زبانی دخترها و میزان بروز پرخاشگری رابطه‌ای آنها وجود ندارد. در صورتی‌که بین مهارت‌های زبانی پسرها و پرخاشگری رابطه‌ای آنها همبستگی مثبتی وجود داشته است. نتایج مطالعه Bonica و همکاران (۶) نشان داد با کنترل متغیر رشد زبان، نقش جنسیت در مقایسه با نقش رشد زبان در بروز پرخاشگری رابطه‌ای کمتر است. علاوه بر این، یافته‌های این پژوهش نشان داد بین زبان درکی و پرخاشگری رابطه‌ای همبستگی قوی‌تری در مقایسه با رابطه زبان بیانی و

نتیجه‌گیری

افزایش مهارت‌های زبان درکی و بیانی در پسران ۴-۶ ساله ایرانی دارای رفتارهای پرخاشگری می‌تواند به عنوان عاملی تسهیل‌کننده در تغییر شکل این نوع رفتارها به صورت پرخاشگری رابطه‌ای نقش داشته باشد. در حالی که، در بهبود مهارت‌های زبانی در دختران ۴-۶ ساله ایرانی نقشی در بروز پرخاشگری رابطه‌ای از سوی آنها ندارد.

پیشنهادها

در تحقیقات آتی، به نظر می‌رسد بررسی طولی رابطه مهارت‌های اجتماعی و رشد زبان در کودکان پرخاشگری رابطه‌ای بتواند اطلاعات ارزشمندی را جهت کاهش بروز رفتار پرخاشگرانه رابطه‌ای، به‌ویژه در دوره خردسالی، فراهم آورد.

محدودیت‌ها

این تحقیق محدود به نظرسنجی از مریدان مهدکودک در بررسی پرخاشگری رابطه‌ای بوده، و از پرسشنامه جهت بررسی میزان بروز پرخاشگری رابطه‌ای استفاده شده است. از دیگر محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به وقت‌گیر بودن اجرای آزمون TOLD-P3 اشاره نمود.

تشکر و قدردانی

مراتب قدردانی خود را از کلیه کودکان دوست‌داشتنی که با نگاه، رفتار، و دستان مهربان خود ما را همراهی کردند، ابراز می‌داریم. همچنین، از والدین و کلیه افرادی که به ما در انجام این تحقیق یاری رساندند، سپاسگزاریم.

پرخاشگری رابطه‌ای وجود دارد، عاملی که نقش مهمی را در پذیرش همسالان در پسران ایفا می‌کند (۲۰).

به طور کلی، فرض ما در این مطالعه بنابر نظر Bonica و همکاران (۶) این بود که هر چقدر کودکان از ۴ تا ۶ سالگی بر مهارت‌های زبان درکی و بیانی تسلط بیشتری پیدا می‌کنند، بروز رفتارهای پرخاشگرانه به شکل پرخاشگری رابطه‌ای در آنها تسهیل می‌شود. بنابراین، با توجه به یافته‌های این تحقیق، نخست آن که می‌توان نتیجه گرفت که تسلط بیشتر بر مهارت‌های زبان درکی و بیانی در پسران ۴-۶ ساله ایرانی می‌تواند نقش تسهیل‌کنندگی در بروز رفتارهای پرخاشگرانه آنها به شکل پرخاشگری رابطه‌ای داشته باشد؛ در صورتی که در دختران همسن، رشد مهارت‌های زبانی چنین نقشی را در بروز رفتارهای پرخاشگرانه ایفا نمی‌کند. دوم آن که، می‌توان گفت که در پسران ۴-۶ ساله‌ای که مشکلات رفتاری به صورت پرخاشگری بروز می‌دهند، می‌توان انتظار داشت که با افزایش مهارت‌های زبانی در این کودکان، رفتارهای پرخاشگرانه آنها به شکل پرخاشگری رابطه‌ای بروز پیدا کند.

به نظر می‌رسد انجام مطالعاتی با هدف تعیین عوامل مؤثر در بروز پرخاشگری رابطه‌ای در کودکان ۴-۶ ساله و مقایسه این عوامل بین دختران و پسران این گروه سنی می‌تواند راهکارهای بالینی مفیدی را در اختیار کارشناسان فعال در حوزه آموزش و پرورش و توانبخشی کودکان پیش‌دبستانی و والدین این کودکان، در جهت ارائه مداخلات تربیتی و رفتاری به منظور تسهیل آموزش مهارت‌های اجتماعی فراهم آورد.

References

1. Ulrich M, Jeremy IM, Muller U, Carpendale JIM. The role of social interaction in Piaget's theory: language for social cooperation and social cooperation for language. *New Ideas in Psychology* 2000; 18(2): 139-156.
2. Smith SW, Travis PC. Conducting social competence research: considering conceptual frameworks. *Behavioral Disorders* 2001; 26(4): 360-9.
3. Powless DL, Elliott SN. Assessment of social skills of Native American preschoolers: Teachers' and parents ratings. *Journal of School Psychology* 1993; 31(2): 293-307.
4. Carroll DW. *Psychology of language*. 5th ed. Australia; Belmont, CA : Wadsworth/Thomson Learning ; 2008: 456.

5. Vahab M, Shahim S, Jafari S, Oryadi Zanjani MM. The relation between receptive language development and social skills among 4-to-6 year-old Persian-speaking children. *Journal of Research in Rehabilitation Sciences* 2012; 8(3): 454-65 [In Persian./
6. Vahab M, Shahim S, Oryadi Zanjani MM, Jafari S, Faham M. The relationship of expressive language development and social skills in 4-6-year-old Persian-speaking children. *Audiology* 2012; 21(4): 28-36 [In Persian./
7. Bonica C, Arnold DH, Fisher PH, Zeljo A, Yershova k. Relational aggression, relational victimization, and language development in preschoolers. *Social Development* 2003;12(4): 551-62.
8. McEvoy MA, Estrem TL, Rodriguez MC, Olson ML. Assessing relational and physical aggression among preschool children: inter-method agreement. *Topics in Early Childhood Special Education* 2003; 23(2) 53-64.
9. Crick NR, Grotpeter JK. Relational aggression, gender, and social-psychological adjustment. *Child Development* 1995; 66(3): 710-22.
10. Bjorkqvist K. Sex differences in physical, verbal, and indirect aggression: A review of recent research. *Sex Roles* 1994; 30 (3-4): 177-88.
11. Crick NR, Casas JF, Mosher M. Relational and overt aggression in preschool. *Developmental Psychology* 1997; 33(4): 579-88.
12. Crick NR, Ostrov JM, Burr JE, Cullerton-Sen C, Jansen-Yeh E, Ralston P. A longitudinal study of relational and physical aggression in preschool. *Journal of Applied Developmental Psychology* 2006; 27(3): 254-68.
13. Osterman K, Bjorkqvist K, Lagerspetz KMJ, Kaukiainen A, Landau SF, Fraczek A, Caparu GV. Cross-cultural evidence of female indirect aggression. *Aggressive Behavior* 1998; 24(1): 1-8.
14. Tomada G, Schneider BH. Relational aggression, gender, and peer acceptance: invariance across culture, stability over time, and concordance among informants. *Developmental Psychology* 1997; 33(4): 601-09.
15. Shahim S. Relational aggression in preschool children. *Iranian Journal of Psychiatry Clinical Psychology* 2007; 13(3): 264-71. [In Persian./
16. Crick NR, Casas JF, Ku HC. Relational and physical forms of peer victimization in preschool. *Developmental Psychology* 1999; 35(2): 376-85 .
17. Estrem TL. Relational and physical aggression among preschoolers: the effect of language skills and gender. *Early Education & Development* 2005; 16(2): 207-31.
18. Crick NR, Bigbee MA. Relational and overt forms of peer victimization: a multi-informant approach. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 1998; 66(2): 337-47.
19. Hassanzade S, Minayi A. Adaption and language development test TOLD-P:3 for children Tehrani Persian language (part I). *J Research on Exception Children* 2002; 1(2): 34-119. [In Persian./
20. Fagan J, Iglesias A. The relationship between father's and children's communication skills and children's behavior problems: A study of Head Start children. *Early Education & Development* 2000; 11: 307-20. 2000; 11(3): 307-320
21. Carpenter EM, Nangle DW. Caught between stages: Relational aggression emerging as a developmental advance in at-risk preschoolers. *Journal of Research in Childhood Education* 2006; 21 (2): 177-189.

The correlation between oral language development and relational aggression among 4-to-6 year-old Persian children

Maryam Vahab , Mohammad Majid Oryadi Zanjani , Maryam Razmjoe*

Original Article

Introduction: Language development and social behavior are considered as crucial aspects of initial development in children. One of the most common behavioral problems in childhood is relational aggression that is defined as behaviors that harm others through damaging to social relationships. Relational aggression is related to the different factors such as language development, which has been examined among normal preschool children in the present study.

Materials and Methods: In a descriptive cross-sectional survey, 106 children of 4 and 6 years old (42 girls and 64 boys) who satisfied the inclusion criteria were recruited from Shiraz kindergartens by multi-stage random selection method. The Test of Language Development-Primary: 3rd Edition (TOLD-3) and Relational Aggression Questionnaire for Preschool Children were used to assess children. Data was analyzed by Pearson's correlation coefficient and independent t-test. Significance level was set at less than 0.05.

Results: There was a positive and significant correlation between oral language development and relational aggression in the boys ($p < 0.01$). Although the girls' scores of language development and relational aggression were significantly more than the boys ($p < 0.01$), there was no significant correlation in the girls ($p > 0.05$).

Conclusion: The better oral language skills among 4-to-6 year-old boys can be considered as a facilitative factor in expressing their relational aggressive behaviors.

Keywords: normal children, oral language development, receptive language, expressive language, relational aggression

Citation: Vahab Maryam, Oryadi Zanjani Mohammad Majid, Razmjoe Maryam. **The correlation between oral language development and relational aggression among 4-to-6 year-old Persian children.** J Res Rehabil Sci 2013; 9(4): 629-637.

Received date: 1/4/2013

Accept date: 23/9/2013

* MA, Department of psychology of children with special needs, Shiraz University, Shiraz, Iran (Corresponding Author).Email: m.razmjoe@gmail.com

1- MSc, Department of speech therapy, Academic Member , School of Rehabilitation Sciences, Shiraz University of Medical Sciences, Shiraz, Iran.

2- PhD, Department of speech therapy, Shiraz University of Medical Sciences, Shiraz, Iran.